

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI TARBIYALASHDA MA’NAVIY QADRIYATLARNING O‘RNI

Farxodova Durdona Mansur qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tarbiyalash jarayonida ma‘naviy qadriyatlarning o‘rni, ularni shakllantirishning metodik asoslari va samarali yondashuvlar tahlil etilgan. Maqolada ma‘naviy qadriyatlarning bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta‘siri ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *ma‘naviy qadriyatlar, boshlang‘ich ta‘lim, tarbiya metodlari, shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy munosabatlar.*

Abstract: *This article analyzes the role of spiritual values in the process of educating primary school students, the methodological foundations of their formation, and effective approaches. The article reveals the impact of spiritual values on the personal and social development of the child.*

Keywords: *spiritual values, primary education, methods of upbringing, personal development, social relations.*

Аннотация: *В статье анализируется роль духовных ценностей в процессе воспитания младших школьников, методические основы их формирования и эффективные подходы. В статье раскрывается влияние духовных ценностей на личностное и социальное развитие ребенка.*

Ключевые слова: *духовные ценности, начальное образование, методы воспитания, развитие личности, общественные отношения.*

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bir davrda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiq, har tomonlama yetuk shaxs sifatida tarbiyalash dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichi bolalarning shaxsiyati shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shunday ekan, mazkur bosqichda ma‘naviy qadriyatlarni shakllantirish va rivojlantirish o‘ziga xos metodik yondashuvlarni talab etadi.

Ma'naviy qadriyatlar — insonning jamiyatdagi hayotiy faoliyatini belgilovchi axloqiy, ijtimoiy va madaniy me'yorlar tizimidir. Ular shaxsiy va ijtimoiy hayotda muhim mezon vazifasini o'taydi. Bolalik davridan boshlab halollik, vatanparvarlik, adolat, mehr-oqibat, sabr-toqat kabi qadriyatlarni shakllantirish bolaning kelajakdagi ijtimoiy moslashuvchanligini va faoliyatini belgilab beradi. Ma'naviy qadriyatlar deganda insonparvarlik, vatanparvarlik, halollik, adolatparvarlik, mehr-oqibat, sabr-toqat kabi sifatlar tushuniladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga bu qadriyatlarni singdirish ularning hayotga bo'lgan munosabatini shakllantiradi va ongli shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy ongning rivojiga bevosita ta'sir etadi. Bu jarayonda quyidagi yo'nalishlar alohida o'ringa ega:

- Shaxsiy fazilatlarni rivojlantirish: Ma'naviy qadriyatlar bolaning individual qobiliyatlari, xatti-harakatlari va qarashlarini shakllantiradi.
- Ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish: Yaxshi xulq-atvor va mehr-oqibat kabi qadriyatlar sinfdoshlar va kattalar bilan sog'lom muloqotni ta'minlaydi.
- Vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirish: Vatanga, oilaga va xalqqa muhabbat bolaning milliy o'zligini anglashiga xizmat qiladi.

Shaxsda ma'naviy-axloqiy sifatlarning shakllanishi uzoq va bosqichma-bosqich kechadigan jarayon bo'lib, uning negizi bolalik davridayoq qo'yiladi. Shu bois, ma'naviy qadriyatlarni aynan boshlang'ich sinf o'quvchilaridan boshlab shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Q. Yuldashev ta'kidlaganidek, "Shaxsning ma'naviy barkamolligi, avvalo, bolalik davridan boshlab unga singdirilgan axloqiy qarashlar va qadriyatlarga bog'liq" (Yuldashev Q., 2021, 58-bet). Shu nuqtayi nazardan olib qaraganda, 6–10 yosh oralig'i inson hayotida ma'naviy tarbiyaning asosi qo'yiladigan davr hisoblanadi. Bu davrda bola atrof-muhit, oila, maktab va pedagoglar ta'sirida dunyoqarashini, ijtimoiy munosabatlarga bo'lgan munosabatini shakllantirib boradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yangi bilim va ko'nikmalarni tez o'zlashtirishga moyil bo'lishadi. Ular o'zlariga yaqin bo'lgan kattalarning — ayniqsa, o'qituvchining shaxsiy namunasi orqali axloqiy mezonlarni ongli ravishda qabul qilishadi. Z. Abduqodirova bu haqda quyidagicha yozadi: "Ma'naviy tarbiya ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchining ongli, irodali va barkamol shaxs bo'lib kamol

topishiga xizmat qiladi” (Abduqodirova Z., 2019, 33-bet). Shuningdek, ma’naviy qadriyatlar bolaning ichki olamida yuksak insoniy fazilatlarni shakllantirib, uni turli salbiy ta’sirlardan, yomon odatlardan himoyalaydi. A. Qodirovning fikricha, “Ma’naviy qadriyatlar insonning ichki olamini boyitadi, unga jamiyatda o‘z o‘rnini topish, o‘zini anglash va rivojlantirishda yo‘l ko‘rsatadi” (Qodirov A., 2018, 19-bet).

Bundan tashqari, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bola hali maktab va oilaga mustahkam bog‘langan bo‘ladi. Tarbiya jarayonida bu ikki muhitning o‘zaro hamkorligi ma’naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. M. Sharipova bu masalaga e’tibor qaratib shunday deydi: “Boshlang‘ich sinf o‘quvchisining tarbiyasida ilk bosqichdanoq ijobiy xislatlarni shakllantirish, uni yuksak ma’naviyat egasi etib tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi”. Demak, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish nafaqat shaxs taraqqiyoti, balki butun jamiyat kelajagi uchun poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli ushbu davrda ma’naviy tarbiya masalalariga alohida e’tibor qaratish zamonaviy pedagogik jarayonning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinfda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish uchun quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir:

1. Tarbiyaviy suhbat va munozaralar: Ma’lum axloqiy mavzularda suhbatlar o‘tkazish bolalarda mustaqil fikrlash va to‘g‘ri xulosa chiqarish ko‘nikmasini rivojlantiradi.
2. Badiiy adabiyot va san’atdan foydalanish: Ertaklar, hikoyalar va she’rlar orqali axloqiy qadriyatlarni bolalarga sodda va ravshan shaklda yetkazish mumkin.
3. Rolli o‘yinlar va sahnalashtirish: Axloqiy vaziyatlarni sahnalashtirish orqali bolalar ijtimoiy rollarni idrok etishni o‘rganadilar.
4. Amaliy faoliyatlar: Yaxshi ishlar, ko‘mak loyihalari va ijtimoiy tashabbuslar orqali bolalar nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.
5. O‘qituvchining shaxsiy namunasi: Tarbiyaviy jarayonning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari va harakatlariga bog‘liq.

Shu bilan birga o‘qituvchi bolalar bilan ma’lum mavzular yuzasidan suhbatlar uyushtirib, ularni fikr yuritishga va to‘g‘ri xulosa chiqarishga o‘rgatadi. Masalan, “Do‘stlik nima?”, “Halollikning ahamiyati” kabi mavzular muhokama qilinadi.

Adabiyot darslarida ertaklar, hikoyalar va she’rlar orqali ma’naviy qadriyatlar targ‘ib qilinadi. O‘quvchilardan asardagi qahramonlarning xatti-harakatlariga baho berish so‘raladi va ular orqali ijobiy fazilatlar ajratib ko‘rsatiladi. Ma’naviy mavzudagi kichik sahna ko‘rinishlarini tayyorlash orqali bolalarda hamjihatlik, yordamchanlik kabi sifatlar shakllantiriladi. O‘yinlar orqali axloqiy vaziyatlarni yechish ko‘nikmasi rivojlanadi. Bolalar maktab ichida va undan tashqarida “Yaxshi ishlar haftaligi”, “Mehr-oqibat kuni” kabi tadbirlarda ishtirok etadi. Bu orqali ular nafaqat nazariy bilim, balki amaliy tajriba orttiradilar. O‘qituvchi va ota-onalarning shaxsiy xatti-harakati bolalar uchun eng kuchli tarbiyaviy omil hisoblanadi. Shuning uchun kattalar o‘zlarining odobli va ma’naviy boy qiyofasi bilan bolalarga ibrat bo‘lishi lozim. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni doimiy va uzviy faoliyatni talab qiladi. To‘g‘ri metodika, mehr-muhabbat va bilim bilan harakat qilingan taqdirda, har bir bola yuksak ma’naviy fazilatlar egasiga aylanishi mumkin. Bu esa, o‘z navbatida, jamiyatimizning ma’naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich ta’limda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish, bolalarning to‘laqonli shaxs sifatida kamol topishiga asos yaratadi. Bu jarayonda o‘qituvchi, ota-ona va jamiyatning o‘zaro hamkorligi katta ahamiyat kasb etadi. To‘g‘ri tashkil etilgan tarbiyaviy ishlar natijasida, yosh avlodda mustahkam ma’naviy pozitsiya va yuksak insoniy fazilatlar rivojlanadi. Demak, boshlang‘ich ta’lim davrida ma’naviy qadriyatlar asosida tarbiya berish nafaqat bugungi kunning, balki kelajakning ham muvaffaqiyati uchun asosiy shartdir. Jamiyat taraqqiyoti va kelajagi, avvalo, yosh avlodning ma’naviy yetukligiga bog‘liq. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu yoshda shaxsning asosiy axloqiy, estetik va ijtimoiy fazilatlari rivojlanadi. O‘qituvchi bu jarayonda bosh yetakchi bo‘lib, to‘g‘ri metodik yondashuvlar orqali bolalarda ma’naviy qadriyatlarni uyg‘ota oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-avgustdagi “Ma’naviyat va ma’rifat tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi PQ–4424-son qarori.
2. Abduqodirova Z. Ma’naviyat asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.

3. Xasanboyeva N., Mahmudova D. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Qodirov A. Shaxs tarbiyasida ma’naviy qadriyatlarning o‘rni. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018.
5. Yuldashev Q. Shaxs ma’naviyati va tarbiya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
6. Sharipova M. Boshlang‘ich sinfda tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2020.
7. Karimova R. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2022.
8. G‘ofurov N. O‘zbek xalq ma’naviy merosi va tarbiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.
9. Azizxo‘jayev A.A. Pedagogika. – Toshkent: Noshir, 2023.
10. Abdullayeva M. Boshlang‘ich ta’limda innovatsion yondashuvlar. – Samarqand: Samarqand Davlat universiteti nashriyoti, 2021.